

A dalt, el portal del Pou Rodó,
el novembre de 1997.
A l'esquerra, la Rambla
de la Llibertat,
els mateixos mes i any.

enien una coloració vermellova, les lloses de la Rambla; d'un vermell esbravat, no obstant això, tirant a granat, però n'hi havia prou perquè la pintura d'aquest passeig cèntric de Girona esdevingués l'alegre preàmbul a les severitats del barri antic. Aquell vermell discret però característic, combinat amb el verd dels arbres i els geranis dels balcons, produïa un efecte vivificant, atrevit, en comparació amb la gravetat de l'entorn. Per això, quan l'ànim no acompanyava, hi havia gent que preferia protegir-se sota l'austeritat de les voltes i salvar així, afeixugada i esquerra, l'ambient dominical del passeig. D'altres l'evitaven sempre: entraven directament al barri vell pels carrers dels Ciutadans o dels Mercaders, i no en sortien fins que arribaven a l'altura dels Quatre Cantons; aleshores s'obrien pas enmig del col·lapse ciutadà que sol formar-se al final de l'Argenteria, enfilaven el pont de Sant Agustí i fugien cap a la menys concorreguda plaça Independència.

De la Rambla al Pou Rodó: crònica de les desaparicions

Aquell vermell de l'enllosat, està sobre una superfície blanca pensada per fer-li de contrast, tot i que amb el temps havia pres una tonalitat fangosa que més aviat se li menjava la llum, tenia l'aparença dels rubors juvenils. Tothom, de fet, té com a mínim un record de joventut lligat a la Rambla, en algun banc, en alguna terrassa, en algun tros del trajecte on s'havien esplaiat els desitjos, les conquestes, la felicitat ociosa dels anys regalats; on es barrejaven la xerradissa exaltada dels adolescents i el murmurí confessional de les parelles. Els camins paral·lels, en canvi, amb les seves fredors lúgubres, semblen reservats als esperits inclinats al recolliment i la contemplació, als que no tenen cap interès a ser localitzats, o que estimen els beneficis del silenci. Els seus grisos i ocres apagats harmonitzen amb els malenconiosos, i amb la parsimònia de la vellesa. Menys a la nit. A aquesta hora, els estudiants espanten el posat solemniàl que tenen els carrers històrics i aquesta banda del riu es torna sorollosa i mesquina. Però això només passa des de fa uns pocs anys.

Text
EVA VÁZQUEZ

Fotografies
JORDI S. CARRERA

A dalt i a baix, el Teatre Albèniz, l'agost de 1997. Al mig, l'Institut d'FP de Sant Narcís, l'octubre de 1997.

Els efectes tonificants d'aquell paviment vermellós, insòlit en relació amb el gris de cendra dominant dels voltants, eren immediats quan el dia era assolellat, però si plovia gairebé no s'apreciaven, perquè el terra prenia un aspecte de mirall tremolós, sobre el qual s'aiguallien els reflexos dels arbres, dels tendals dels cafès, de la gent que passava, i els colors aleshores perdien tota la puresa, eren indiscernibles, com si la substància cromàtica de la massa arbòria, dels paraigües i de la pacient humanitat dels passejants es diluís i s'escampés dins d'una gran bassa. D'aquella promiscuïtat líquida sorgia, però, l'esplèndid tornassolat d'aquest carrer de Girona: una aquarel·la perfecta. Encara no fa gaires mesos que travessàvem aquell corredor de lloses vermelles, el mateix que havien trepitjat els nostres pares, i potser també els avis d'alguns, i el record ja comença a afeblir-se. El miracle de la bullícia dels disabtes al matí es desplega ara sobre un paviment de pedres grises, d'un tall encara apreciable, netíssim, que s'inclina en un indissimulat pendent cap a les boques de les clavegueres. Aquí ja no s'hi encanten les aigües pluvials, forçades a lliscar cap a les canalitzacions sanitàries, i el terra es torna, doncs, més dur, més antipàtic. Tot sembla més net, i més nou òbviament, però ha perdut jovialitat: la Rambla vesteix ara el mateix uniforme sobri i pudorós dels carrers veïns.

L'empedrat dels carrers

La Rambla no és l'únic lloc de Girona que ha canviat prou darrerament perquè hàgim d'exercitar la memòria buscant els antics itineraris, però és possible que, pel fet que en aquesta ocasió la febre renovadora ha atacat un espai central de la vida gironina, sigui una de les poques transformacions que ha merescut una certa consideració com a esdeveniment noticable per si mateix, més enllà de les disputes urbanístiques i de la mera descripció dels procediments funcionaris. La veritat és que els canvis han estat abundants i notoris. I se'n comencen a notar les conseqüències: ara és quan els visitants ocasionals, els parents que vénen de lluny, els amics de

fora, arriben i s'hi perden. On són els plàtans de l'entrada nord? I el cub descomunal de les casernes? Què se n'ha fet, de la Casa dels Rètols? Des de quan hi ha una plaça al mig del carrer dels Mercaders? Girona no iguala la mania constructora que diuen que està removent els fonaments de Berlín, que més que una ciutat es veu que sembla un *meccano*, envaïda com està per les grues i per un més que sospitos desig d'esborrar la història, però la reforma urbanística dels últims temps hi està deixant també marques profundes.

Hi va haver alguns avisos amb força antelació, amb el condicionament de la plaça de la Constitució —una gran esplanada de portland de naturalesa presidial— i de la de Santa Susanna —un sorprenent oasi de

palmeres que torna a condemnar a la clandestinitat la modesta església del barri—, però l'autèntica arrencada de la reforma va començar amb unes actuacions aparentment superficials. Es tractava d'aixecar alguns carrers i de substituir-ne l'empedrat. Era una operació ben funcional, però el cas és que el carrer Santa Clara va deixar de ser, d'un dia per l'altre, un espai de trobada veïnal i es va convertir en una mena d'avinguda turística amb fanalets de festa major, tot i que s'ha d'admetre que són ben fotogràfics. Un gran dispendi per a res: a la zona antiga la llum elèctrica hi arriba amb tan poca potència —s'ha de suposar que expressament, per subratllar el romanticisme gironí—, que les bombetes fins i tot titil·len, quan no hi ha intermitències del fluid, i desprenen una claror macilenta, llanganyosa, sense vigor.

Enderrocs i rehabilitacions

Més o menys al mateix temps es van recompondre els carrers dels Ciutadans i les Ballesteries, aquí d'una manera més frugal, com la intervenció al Portal Nou i a La Mercè. Poca cosa, fins aquest moment, però suficient per constatar que el pes del present és colossal: no els passa que els seus records de

la Rambla antiga vaguen desorientats per un escenari esbroadís des que el terra ja no té el mateix color? Algú recorda, en un segon, què hi havia abans a la plaça de la Constitució? Havien estat alguna vegada al Jòquer, seu actual del Centre de Formació Contínua de la Universitat de Girona? Saben que al solar on es va alçar l'hotel Carlemany hi havia hagut el convent de les Adoratrius? Probablement no quedaran ruïnes d'aquest segle: les excavacions del futur només posaran al descobert edificis d'escàs valor històric i la veritable arqueologia s'haurà de posar en pràctica als arxius fotogràfics. I això perquè, una mica més tard, l'enderroc, sense més contemplacions, ha acabat substituint la cirurgia.

Han desaparegut els cinemes Albéniz i Gran Via, l'Institut de Formació Professional de Sant Narcís, els quarters militars, la Fleca, els locals de la Campsa, l'edifici dels Sindicats de Jaume I, el mercat del bestiar de la Devesa, el garatge Andreu, la Casa dels Rètols i fins la rectoria de Sant Feliu, que ha permès destapar l'esquena de la fabulosa església del barri. És cert que no pas tot ha anat a terra. S'han conservat i rehabilitat, en molts casos de manera exemplar, l'antic convent de Sant Domènec, convertit en la més bella Facultat de Lletres del país; la mansió de la família Ensesa, una ampliació a distància del Conservatori de Música; la Casa de les Aigües, actual Museu del Cinema i un cas modèlic d'aprofitament d'un edifici insípid; el Palau Berenguer, estrany aliatge entre la noblesa i la irritant inexpressivitat administrativa per ferhi les oficines de la companyia d'aigües, o la Casa Carles, seu de reis, i ara, d'un felicíssim bisbe.

També han emergit elements nous en el paisatge aparentment invariable de Girona, sobretot places i ponts. No provocarà l'impacte que en el seu moment devia causar l'aparició de la fenomenal plataforma de la plaça Catalunya interrompent el curs del riu i, no obstant això, la placeta que s'ha obert al carrer Mercaders té una important conseqüència: els veïns han descobert que allà també hi arribava el sol. El profit de la llum s'ha guanyat, és clar, amb una demolició. En aquest solar on encara es divisen unes finestres inútils encastades al mur de la casa més pròxima o el mosaic floral d'una cambra de bany, amb el seu penjador de plàstic ventilant-se a la intempèrie davant l'estupefacció de la comunitat —una demostració d'impietat

extrema, perquè es despulla a la vista de tothom precisament la part més íntima de la casa—, en aquest tros de sorra aplanada hi havia hagut, fa un temps, un local de copes de molta tirada entre la intel·lectualitat noctàmbula. S'hi despatxaven vins i tapes, però allò que el feia singular és que aquí es bevia amb tanta professionalitat que la clientela disposava d'una taquilla personalitzada per guardar-hi les ampolles.

La corba acrobàtica dels ponts

Pel que fa als ponts, no agraïrem mai prou la meravellosa corba, l'exquisida simplicitat del que uneix el passeig Canalejas amb el barri de Sant Feliu, instal·lat fa uns tres anys. Algú em comentava no fa gaire, amb una certa exageració, que era el contrapunt necessari a l'enginyeria d'inspiració feixista del molt anterior pont de Fontajau, on sempre, deia, feia la sensació que era a punt de passar-hi una desfilada triomfal i patriòtica. Mirat així, l'humil pont de Sant Feliu o *pont rovellat* és certament un bon contrapès. Fa, a més, un magnífic veïnatge amb el pont d'en Gómez, del qual manlleua la delicadíssima musicalitat de la seva curvatura: ample als extrems, es va aprimant gradualment fins que al vèrtex de l'arc assoleix una absoluta ingravidesa. De tota manera, el nou pont no arriba a superar la bellesa del d'en Gómez, que deu el nom, val a dir, al veí que va avenir-se que li aterressin la casa —i podem imaginar-nos com

La Fleca, el juliol de 1998.

n'eren, d'estretes, abans— per obrir el passatge que permet accedir-hi per la banda de Calderers. El pont d'en Gómez és una delícia desaproveitada, sobretot pels enamorats. Fa una impressió de tanta lleugeresa, que, vistos de lluny, els vianants que el travessen semblen funàmbuls. Sovint ens falta la referència d'aquest riu que divideix la ciutat, tan present i a vegades tan invisible, fins al punt que arribem a pensar que és una urbanització compacta. I aleshores descobrim, buscant alguna altra cosa sobre el plànol, aquesta llarga llengua, l'espina de l'Onyar, i unes marques que la van tallant, alternativament, com unes cintes d'esperadrap: els ponts que ens salven de viure els uns d'esquena als altres.

Les Casernes, l'agost de 1992.

El que queda entre les ruïnes

Totes les cases que estan a punt per a l'enderroc semblen haver estat abandonades a corre-cuita, com si s'hagués anunciat un bombardeig imminent i els ocupants n'haguessin marxat esperitats. A vegades, com que s'hi veuen vidres trencats, s'arriba a pensar que alguns, més expeditius o absolutament dements, van decidir saltar per la finestra. Només així s'explica que en els edificis desallotjats, ja sigui des de fa uns quants anys o d'unes poques hores, hi quedin sovint els plats acabats de rentar ben arreglerats a l'escorredor de la cuina, o un ram de flors de roba decorant un racó de runes, o l'orinal nocturn d'algun malalt, púdicament amagat als baixos d'un armari inservible. També hi romanen senyals de vida més tènues: la taca perfectament geomètrica que va deixar contra la paret una nevera que ja no hi és, o

els armaris, prestatgeries, calaixos, cuïnes i rentamans que es van abandonar als habitatges que els treballadors del Garatge Andreu tenien dalt del mateix taller, o en el paper pintat del menjador de la Casa dels Rètols, amb la seva llar de foc apagada i plena de cendres i deixalles; en el cartell de la pel·lícula *Soldado azul* que s'entreveia darrere un mur mig demolit del cinema Albéniz i que devia conservar la memòria del pati de butaques d'aquelles tardes en què va ser projectada; en l'escampall de llibretes, apunts, exàmens i treballs de curs dels alumnes de l'Institut de Formació Professional de Sant Narcís, uns papers que ningú no va reclamar mai i que van acabar, potser després d'anys de pacient classificació i conservació, arrossegats per la pala excavadora junt amb els enderroc del despatx on s'havien guardat; o en el crit contra l'especulació escrit amb grans lletres —amb un simpàtic apunt a sota: «A pesar de la policia, amanece todos los días»—, que encara es llegia en una de les parets de la Fleca que, miraculosament, com si volgués donar la raó als esquàters que tan sols unes hores abans havien estat desallotjats de l'edifici, havia sobreviscut a l'empenya de les màquines i es mantenia encara dreta, davant d'un munt de bigues, maons i pedres abatuts.

La Fleca,
el juliol de 1998.

l'ombra ovalada de la fotografia emmarcada del casament, com una aurèola, sobre el lloc on probablement hi havia hagut el capçal del llit. S'imaginem coses, a l'interior d'aquestes habitacions desocupades i agòniques; el matrimoni d'aquella suposada fotografia, per exemple, carregant caixes i maletes amb posat seriós i atrafegat, fins que a l'últim moment, amb la casa ja buida, amb la respiració ronca per la fatiga, es giren cap a aquella paret on ara hi ha una clapa clara, el desert lluminós i rodó que s'ha format darrere la seva imatge nupcial.

Hi ha senyals d'aquestes vides evaporades en les escales que continuen ascendint cap a les habitacions superiors quan ja no queda ningú per pujar-hi i, a vegades, ni tan sols el mateix pis superior; en

L'edifici sindical,
el setembre
de 1992.

El Mercat
del Bestiar,
gener de 1995.

Fantasmes rabiosos

Però els estadants no solament marxen de pressa de les cases que abandonen, sinó també amb una certa fúria. Les escasses però significatives coses que es desemparen als pisos desnonats generalment apareixen l'endemà tombades, esquerdades, rebotides, rebregades. Les cases rarament es buiden del tot, cosa que hauria de semblar desconcertant, perquè un domicili desallotjat és, primerament, la prova més manifesta del pes descomunal dels objectes que anem guardant, apilonant, carregant i traslladant al llarg de la vida. En conseqüència, les cases haurien de desmantellar-se completament, d'altra manera seria com oblidar-s'hi una unglia: n'han de marxar els propietaris i tot el seu llast de tresors i quincalles. Deu

ser precisament l'enormitat d'aquesta càrrega el que anima a aprofitar la mudança per desprendre's d'alguna cosa, encara que sigui amb el dolor de condemnar-la a l'orfanat. Són aquests residus, desposseïts de tot servei i humanitat, el que trobaran més endavant els indigents que busquin aixopluc a l'edifici, o els esquàters, o els artistes del grafit, i més tard encara, els enginyers que hi entrin a calcular quants dies caldran per abatreh tot amb la maça.

Segurament és aquest continu anar i venir de gent el que hi provoca els últims desperfectes, però aquest deliri per esgarriar-ho tot, qui l'entén? Encara que siguin els efectes de les visites clandestines, quan s'entra en aquestes cases fantasmals no sol haver-hi ningú, tan sols uns quants mobles ronyosos iapedaçats, alguna flassada amb taques de suor, revistes encartonades, vidres, ampolles i draps escampats a terra en un desordre catastròfic, o unes persianes amb els llistons desencaixats, per entre els quals penetra esforçadament una llum crepuscular i polsosa. El silenci, la desesperada solitud d'aquestes habitacions plenes d'objectes colpejats, fan pensar que hi ha, a les cases deshabitades, un nervi perillós, un geni ressentit que devasta el poc que hi queda abans de morir.

Se'l present en les portes abonyegades a còpia de clavar-hi puntades de peu dels armaris de metall on la tropa de les casernes guardava els arxivadors o l'uniforme; en l'estrip extraordinàriament violent, perquè sembla una ferida de ganivet, que penja del teló del teatre dels mateixos quarters; en les portes esbotzades de l'institut de Formació Professional, en els bidons i les planxes de ferro extraviats en l'atmosfera sinistra de la gran nau de la Fundació Alberch.

Els senyals de la intimitat

L'enderroc per si mateix ja no convoca cap mena de sentimentalisme: és una fumera de parets estimbades i de bigues que xerriquen. Només quan tot just s'han fet els primers esvorancs, encara que irreversibles, aquests edificis evoquen alguna cosa, com la carcanada de l'edifici dels sindicats, quan s'hi podien contemplar els pilars sostenint una breu cornisa a cada planta, de l'amplada justa perquè no acabés de baixar tot, i des de dalt, mirant l'immens forat que s'havia obert amb la desaparició dels sostres, es podien resseguir encara, a partir de les restes de finestres i portes, els passos que conduïen d'un passadís a l'altre. També es percebia l'últim alè del Pou Rodó quan les màquines perforadores ja havien començat a aixecar les llambordes del carrer. Totes aquelles portes tancades, amb els rètols dels establiments anunciant-se per a ningú, no eren gaire diferents de quan hi passàvem fa uns anys, de pressa i espantats, perquè suposadament allà la depravació era un negoci, com si la por, com la que sentíem en tra-

El carrer del Pou Rodó, el novembre de 1997.

La casa dels rètols, el maig de 1998.

vessar aquell barri, no fos la més perversa de les abjeccions, perquè bé que serveix, i aquesta sí que en qualsevol lloc, perquè d'altres n'obtinguin beneficis.

Una demolició sempre és notícia: en parlen els diaris, els polítics, els veïns, els badocs que s'encanten mirant l'espectacle. Sempre és la casa d'algú altre, la que cau: no s'hi compromet cap intimitat, cap estimació; mirant l'obra, tan sols els envaeix una mena de tristesa abstracta, sense fonament, però irreprimible. Gairebé és un sentiment agradable. I si aquella casa fos la seva? Davant les parets al descobert, amb les marques de la distribució habitacional tan visibles i patètiques, un no pot sinó pensar en el seu propi domicili exposat a la intempèrie, exhibint a la llum del sol el secretíssim paper de fantasia que decorava l'habitació de la infància; o el desordre de la taula de treball, que és una projecció tan clara i vergonyant del nostre caràcter; o la poma podrida que no hem pensat a retirar del fruïter; o el sofà de les tardes privades i solitàries, on llegim o meditem sobiranament; o el penjador amical que hi ha al rebeu, de fusta, ben corrent, però dignificat pel contacte que sempre hi tenim en entrar; aquell penjador amb una petita esquerda a la punta on sovint s'enganxa el coll de l'abric quan l'hi deixem, de manera que s'hi va eixamplant de mica en mica l'esquinç que hi vam fer la primera vegada; s'hi va obrint, inevitable, el senyal de desgast i de fatalitat que acompanya els gestos repetits.

Després de l'enderroc, haurem de recórrer a les imatges perquè ens facin present algun vestigi d'aquests edificis i carrers perduts, i tindrem una altra sorpresa: aquests llocs que sempre ens havien semblat decrepits, fins i tot en les fotografies més antigues ja es veïen vells, ja tenien les parets escrostonades i aquell empedrat permanentment humit i fosc, com el llom d'un peix. Sobretot, si viuen en una casa vella, repassin meticulosament amb la vista les habitacions, els mobles, les marques de les fotografies o dels quadres, cada petita esclatxa de la paret, perquè segurament algun dia hauran de contemplar-ne l'esquelet, del carrer estant, i podrien no reconèixer, en el desolat penjador suspès en el buit, l'esquerda que va anar donant forma al seu abric, o el seu propi bany.

Eva Vázquez